

b.

K34/75

J.C. Maloka

1/7

509³) Details about history of Molepo and Moleka clans.

0-1b

1 Boxosi byo ke bo boletseng bya Makubu, moano wa bona ke ba xa Maloka. Byale maina a setse a fetoxile diboko le methopho, banna ba ba bina Phukuwe.

2 Molelemane, Serara Maloka Tema ke bathokwa. Mpe yem o bina kxomo, Motimele o bina Piitsi, kwana Makubu kxomo latebele ba bina Phukuwe ka moka hlaxong ke ba xa Maloka. Ba re xe ba ba reta ba re ke ba Seala sa Phukuwe-tona setuma se le mcrabeng sa tawela ntlo sea rekwa se rekwa ka dingwe dikala Phukuwe ke mpe dinama letlac kca maraneng batho ba mza setoko sete sa bathokwa setoko se se sa bokwemo baneng bathabako ba xa Maloka Phuwe ya lla xa ba je ba sia zo nkxa molomo ke bona leng ba lefase lena la xa Molepo le ke re kwa xoba le bona la tswa latebeleng xa Manlako a Makotoko a Mapoxo, le bona ba re pele ba ile ba dula thabeng e ngwe xore ba fihla ba thaba eo ba re ke litibya thaba ea makxolo ba re ba ile ba reka thaba ya ka kxomo le xe re sa tsele xore ke xorang. En baka leo xe ba diile menyanya xe ba e theta ba re re tswa litibya thaba ya makxolo se rekwa ka kxomo maletsa ya ba pheta ya letsike re tswa masefa le Motwakhulwana re tswa masefamaxalaxaleng.

3 Ditaba tsa boxolo-xole

Byale ka xe ke ile ka re ke tla ngola lengolo le latelang lela lehono ke ngola mona xore nke ke bolele ka boxosi bya xeso byaxa Molepo, le sethsaba seo.

Taudiso le mokxwa wa sethsaba se.

1. Ba xa Molepo xa se sethsaba se se tswaletsweng lefaseng lena, la xa Molepo.
2. Ke Makxalaka a dingotlo.
3. Xothwe e ba re xe ba beola hlooxo ba beola meriri ka fa matheko ba sadisa motsetse mo xare xa hlooxo (o e reng ke ngotlo la kxaka) o lokeletse o e ya ka moraxo.

4. Ka baka leo ba ba bitsa Makxaka a dingotlo, xonne ke batho ba tswang theko ya Tawetla.

5. Bona le ba xa Makxobale ba xa Mathabatha.

6. Batho ba kxosi ya bona ke Makxoba o latela ke Molepo moraxo ke Mathabatha.

7. Makxoba, Mmathswane (yena Molepo) le Mathabatha.

8. Ya re xe ba etswa lefaseng leo la xa xaba tswang xo lona, ba la fihla lefaseng leo lehono le busang ke kxosi Mmathabolo felo mo ba rexo ke kxatla felo fao ba re exo metse sesukwane se sentshi ke ka baka leo le lehono la xa Molepo ba ipitaxo xore re batho ba tswang sesukwane sa kxatla klungwane Mantlaxale.

9. Xona fao ke moo ba ile ba a roxana le moxolwane wa bona Makxoba.

10. Ina a ya a dula felo fao xo bitswaxo xa Makxoba. Baratho bao ba la bedi (banyanana) Molepo (Mmathswane) le Mathabatha le bona ba tloxa ba ya xa dula felo moxong fao ba rexo ke Matswangwaneng. Mehlang eno xo buswa ke Molepo felo fao. Fao Mathabatha a tloxa a ya a dula fao ba rexo ke xa Mathabatha lehono. Mmathswane (Molepo) a tsena ku fano seleteng a dula felo moo barexo ke xa Latalane xo bitswang ka la Moxefexefeng lehono. Ba hwetsa lefase lena e le la xa Pelo ya Kxomo yo papa xe e leng Maloka Ramohwela sa xe o hotse bana ba bahulwana moraxo a hlahlexa baso. Ya ba ona Molepo o epexa ka fase xa yena Pelo ya Kxomo ya Mrexa Selapietsa Moxwangeng Seroxole Mmapelwana. Banna bao e lo bana Makubu (Matebele a xa Mahlako) re kwa xoba ona Matebele mommola e leng a xa Molelemane, ba be ba ena le puso e thata. Ba be ba re xe ba tsama ba kxethisa dikxomo le metse le metsana. Re kwa xoba xe ba hwetsa o se na selo ba xo leka ka thosa (ba xo hlaba ka lerumo) ka baka leo ba bitswa Makubu-Kxomo Matebele ba hloka kxomo ba ja motho. Etse xona fao naxa e be e le lesoka xo bolawa diphohu, dinare,

5 diphoofolo ka moka tse dikxolo ka mehuta mahlakori a tsona a
 e ya xo kxosi pelo ya kromo (Molelemane) mahlakori a a diphoolo
 le ya dikromo le diloba tsa mehuta-huta. Ya re ka moraxo xa
 mengwaxe e mentshi basimane ba makxalaka (ba xa Molepo) ba lwa le
 ba Makubu (Matebele ba xa Molelemane) tseboxong (ka nokeng)
 ya remana ka dithoka le ka maswika ba Makubu ba raka ba xa Molepo
 ya re e xosasa ba xa Molepo ba tla le baxolo ba bona ba raka
 Makubu yaba Makubu le ona a bitsa masoxanyana a xabo ona, ba tla
 ba raka Makxalaka yaba ntwane tseba ke banna fao xwaba thata
 xa re ekwa, ka xore Makubu a ena lepuso e thata e sehloxo.
 Matswetla (Makxalaka) a tsoxa kudu a tseba xoba xe a ka fenywa
 a tla swarwa xampe, xona fao a epha maatla yaba maxoto a mentshi
 a thikisa makxalaka, empa le xe xo le byale, Makubu a no ba raka.
 Ya re xona fao xe ba bona xoba ba ka se fenywe Makubu ba nama ba
 loxa maano. Ba kxetha bathepa (dikxarebe) tse dintsi ba ba
 ba ba bitsaxo sera se sexolo ba ba bala ka taxa ya marumo, ba
 ba hlama ka kala tsa marumo. Ba ba laela xore le rotoxe fale xore
 Makubu ale bone a re dira setsile le name le bokane fase le dule,
 le tla re xo bona ntwane swarane kowa motsaeng wa Makubu le name le
 timelele ba se ke ba tseba xore na leile kae. Re rata xo loxa
 maano xore re ba feenye, bathepa (dikxarebe) tsa dumela. Byale
 ba re xon' dira tsa banna ba k'etha masoxana a tsebang xo betsa
 6 mesebo ka xore e be e le matswetla ba bile ba ena le ba xa
 Letswalo, batho ba tsebang mesebo kudu ba re xo masoxana ao ba
 kxethileng ba re lena tseang maraa le mesebee tele tope le
 disu tsa dikromo (maloko a omileng) le tla re mola ntwane swarane
 le thumase disu tse ka mollo le di hlomele mesebong. Le moka
 lena moasomo wa lena le tla re mola thoka e e ja motho selepe se
 e ja motho, tsoxa e xebetla motho, xo e thata ntwane swarane, lena

K34/75

le ngange mara a lena le betse mesebo e nang le disu tse
 thumasitseng mollo. Le hlabane dintlo tsa Makubu. Banna ba tswa ba
 latela makubu motseng ba re xe ba rotoxa mosadi a bea phaphi ya
 mokxosi (a hlabane mokxosi) a re i-i-i-i-u, i-i-i-i-u, i-i-i-i-u!
 A kae latebele a hloka kxomo a ja motho a re siba! Baxwera ba
 lena masepaneng a bana ba lena (pele xa metse ya lena) yaba ba
 a tswa latebele maso a mmaxorekwa ka kxomo ba re phoro-boro
 (ba hlakana)ka lepe sa ja motho, thoka ya phsatla motho ka xore
 ntwana ya basotho e be e se na dithunga, ba hlakana ka dilepe
 la remane ka tsona ba hlabane ka dithsosa ba bethane ka dithoka
 ba dutsi a ithsireletsa ka dikotse etse makubu a ile xo bona
 7 bathepa tale ba re ke dira. Yare xe e swarane bale ba mesebo ba
 thoma xo betsa mesebo e nang le mello ka disu, tsa phsatle xela
 xodimo xa dintlo tsa Makubu, phefo ya butswetsa mollo oo. Yare
 xe o thoma xo thunya bathepa xe ba bona mesi e thoma xo thunya
 ba timelela, yaba motse o thoma xo swa. Xe o eswa mokxosi wa
 hlabane i-i-i-i-u! Makubu motse o wa swa, yabalatebele bare
 e ya ya! Ba thsaba ba xopola xore sera sela ba se boneng kowa
 kxole e leng dikxarebe tsela tsa xo swanthiswa le banna ba dira.
 Ba nama ba re ke tse ba tsene kaxae ba setse ba fisitse motse
 ya ba xona xo fenywa xa Makubu xona fao xo bolailwe kxosi
 Pelo-ya-kxomo. Byale ba dula felo mo ba rexo ke xa Mothethepane
 xona byale xo bitswa Thabaneng xa Mpe xona kamo xare xa selete sa
 xa Molepo xo tloxa tsatsi leo ba nama ba bitswa Makubu a ntlo tsa
 xo swa. Naxa yaba e be e bitswa ya xa Pelo-ya-kxomo Seroxole
 Mmapelwana ba xa Molepo ba swaela leina la Seroxole, ba nama
 ba re xo tseba naxa bare lehono ke xa Seroxole Mmathswane xa
 Tlou ya tumula ke xa Moxaba tlowana tsa ja kxabane. Ka xoba
 8 ba binatlou yaba Lekubu e leng Molelemane wa Maloka a thoma xo loba
 kxalaka lela e leng Molepo. Yaba ena Molepo o beya Molelemane
 xo ba hixo ya Maxoto a sethsaba sa xa Molepo maxosi a Makubu xo
 tloxa fao ke a xe a busa ka xo hlatlamana ao re a tsebang.

1. Maloka. Maloka ke enye ona motopo.
2. Pelo-ya-kxomo Molelemane ke leina le le fetoxileng
3. Mmakxolane Molelemane
4. Ramapeudi Molelemane
5. Matoko Molelemane
6. Mphsiri Molelemane
7. Mmakubu Molelemane
8. Tseke Molelemane
9. Sexwata Molelemane
10. Mmamasethe yena ke rangwane a dikxosi.
11. Lehono ke kwadi Sefara o swaretse Monyama Molelemane

morwa wa yena Sexwata e leng yena kxosi ka e bebele ka xoba e se mosimane ya ka lekanang nengwaxa e tshaeletseng ke tsona di taba tsa boxosi bya ka Molepo ke ka baka leo meloko ka mola ya xo tswa kwa Kholabela ba t etla mono dikarolong tsa Pietersburg Polokwane ba re re ya Makubuni Matswetla le ona a ilalatso a re Mokubu.

9 Ke amoxetse lengolo la lena xammoxo le moputso o e leng 10/6 ke ya letoxa morona. Ke tla thoma xo laodisa ditaba tse diilang le ditiro tse di diraxetseng kraufswi. Selete sa xeso ke ka Molepo, se kxosi ya sona e dutsexo e le Setlakalane, Ramaseo. Sereto Abraswi, Mophopho Molepo ba bina tlou, moxolo a selete seo hloxo Molelemane a Maloka molatedi Logano Leboyaxanyane, kandle le tao xo nang le moxotwana a nang a lesome le metso e mebedi ngaka ya selete se ke Motimele lelokong la Letlaraxa ngaka ya xo ntsha dira (xo foka marumo) xo wetsa bodikana. Xomme ke kxosi Etlakalane a hwile ditulong tsa xaxe xa dula morwa a xaxe wa lwapa le lenyenyana le le latelang mohaxadi, xobane le lexolo e se bana a busa ngaxa o tee. Ha ngwaxa o hlatlang a ntsha kona (a wetsa bodikana). Xomme a se ke a dumela xo bitsa ngaka Motimele a fapana le sethsaba a ba a nyaka moxwerana wa xaxe ngaka ledna la

10 ngaka eo ke Mafetwa Mogano yena Kxosi Mmakwana a re maxoto ka moka
 (mantona ka moka) a re meroto ya lena ka moka e bewe ke Mafetwa xo
 ntona Mogano modikana a hwa morotong le xoto Molelemane ena
 o be a axile moroto wa xaxwe xo tee le mogoto ax xaxe Toma le
 Motimale. Madiga a axile wa xaxe kxaufswi le bona moroto
 (mphatho). Tladi ya theoxa ya betha moroto (mphatho) wa Lexoto
 Madiga ya kobatsa madika a manthsi xwa hwa badikana ba bane (4)
 yabe mohlolo (sa ila sea ila) ka kobane xo tloxa lekxolo-xolo
 seraka rakwa ba re tladi e ile ya betha moroto (mphatho). A re xo
 aloea bonikana byo uwe yena Kxosi Mmakwana a babya kudu le yena
 ngaka Mafetwa a bat a kudu.

Kxosi Mmakwana a hwa mo selomo sa 1940. Mafetwa Moxano yena
 e sa phela ditulong tsa Kxosi Mmakwana xwa dula moratho wa xaxwe
 (monyana wa xaxe) e leng Pharakwane Molepo. Xomme ya re ka xoba
 xo be xo wetse bodikana xo swanetse xo wela byale le yena a nthsa
 koma ya basadi (a wetse byale) xona fao le yena a sesa rata xo
 weletsa ke ngaka ya moxolwane wa xaxe e leng ngaka Mafetwa
 Moxano a e nyakela ya xaxe. Monna yo ba reng Jan Maxwara moxale
 xa e le Lexoto Madiga ya re ka xoba tladi e ile ya betha morotong
 wa xaxwe (mphathong) a sesa rata xore a wetse ka ngaka yeo ya
 Kxosi a e nyakela ya xaxe ngaka. Monna-moxolo Monanye Molepe
 xore a mo hlaxisetse byale. A nama xona fao ena Monanye yo
 leina la xaxe e leng e leng Mote Molepe. A xopela xore le yena
 a wetse byaxaxe a dumelelwa, anawa a hlaxisa bya Lexoto Madixa
 a hlaxisa byaxaxwe. Xa e le Jan Maxwaxwa Moxale a hlaxisetse
 11 maxoto ka moka a x sethaba le ba Kxosi. Ya re ka 14-10-1941

11. cont.

7*

509

K34/75

11 cont.

nka e pele ka fao ngwale ye ba rexo ke mlobe wa byale
(wa boxexo koma pele) moradi wa Sexwana leputu hwa ka xobane mothei
wa morato e se ena monye wa moroto (ligaka yas elete) sa ila
soyu ila (seo ba rexo se se ke sa dirwa, se se ke sa dirwa)
xwa re yo ya lexoto madiga ngaka monanye mlope a hwa bosexo byala
Sondara sa la 19-10-1941 la lehono xe ke ngola byale monanye ka sea
bolokwa bare a saletetse mokxonyane wa xaxe kxosi masahlola
Letswalo.

Tse ding sitsi ke hlomoxanthesa xodimo ka tsela tsa tseo
tseo tseiso.

Xe monna a nywetse moradi xomme mosadi yo a bekwa, xomme a
hwa a se a hlwa a e ba le ngwana koba a sa ne ngwana o tee xoba ka
bana ba babedi babo lesoxana leo le bexo le tsere mosadi yo ba tla
ya xabo moho ba ya xo nyaka e mongwe lexatong la yo xore a tle
xo lwela thsuwana xoba dithsuwana tsa moxolwaxe. (ko fepa dithsu-
wana) yo wa moraxo o bitswa moyantlo xomme le y-nao ya nywalwa
ka dikxomo xoxong a be a phale le wa pele ko moo xo nang le
seema se seng xo basotho se serexo moyantlo o ya nywalwa a be a
phale le monge boxadi.

END. S 509